

HEIKKI KUUTTI

Tutkiva journalismi — mitä se on?

Vaikka tutkiva journalismi onkin tunnettu ja tunnustettu journalistinen suuntaus, siihen liittyy runsaasti mystiikkaa pitkälti amerikkalaisen viihdeteollisuuden värittämän julkisuuden seurauksena. Tässä artikkelissa tutkivaa journalismia tarkastellaan tiedotusvälineiden vahtikoiran roolin kautta ja rajataan se omaksi journalismin osakseen: journalistiseksi tutkimukseksi yhteiskunnallisesti merkittävistä ja salatuista tai kiusallisista asioista. Niin ikään tarkastellaan tämän rajauksen ulkopuolelle jäävää "ei-tutkivaa" journalismia ja tutkivan journalismin tulevaisuuden näkymiä.

■ Tutkivaa journalismia (investigative reporting) pidetään suuren yleisön ja myös monien journalistien keskuudessa mystisena asiana. Tutkivasta journalistista on vallalla käsitys nokkelana ja rohkeana väärinkäytösten paljastajana ja "pienien ihmisten" puolesta taistelijana. Pääasiassa yksin toimivalla journalistilla on vastassaan kasvottomat, omia etujaan tavoittelevat ja usein keskinäisessä salaliitossa toimivat poliittiset tai taloudelliset voimat. Ainoa asia, jota nämä voimat pelkäävät, on asioille tuleva julkisuus ja sitä seuraava heidän toimiinsa kohdistuva yleinen paheksunta. Mystifiointia on ruokkinut etenkin yhdysvaltalainen, individualismia ja erityisesti poliittisen vallankäytön yksilökohtaista vastuuta korostava viihdeteollisuus. Tutkivan journalismin hohtoa journalistien oman ammattikunnan kunnan sisällä ovat vastaavasti muovanneet tutkivan journalismin oppaat ja esitelmät, joissa kokeneet journalistit ovat tiilittäneet kokemuksiaan ja paljastaneet työnsä salaisuuksia.

Tutkivat esimerkkijutut kuitenkin todistavat tutkivan journalismin todelliseksi ja toimivaksi journalistiseksi ilmiöksi. Näiden juttujen syntytaustalla vaikuttaneet journalistisen työn lähestymistavat ja toimintamallit poikkeavat kuitenkin selvästi "tavanomaisesta" journalismista. Sen vastatessa kysymykseen "mitä", "kuka" ja "missä", tutkiva journalismi on kiinnostuneempi vastausten saamisesta kysymyksiin "miksi" ja "kuinka". Tutkivan journalismin tarkoituksena onkin selvittää *mitä on todella tapahtunut sen sijaan että kerrottaisiin vain mitä joku sanoo tapahtuneen.*

Tutkivalla journalismilla on ollut Yhdysvalloissa vuosisadan vaihteessa vaikuttaneen, yhteiskunnallisia epäkohtia paljastaneen ja tavallaan villin lännen kesyttäneen ns. muckraking(sonnantonkinta)-kauden jälkeen perinteisesti hyvin vankka asema. Tutkivan journalismin voikin nähdä institutionaalistuneen kiinteäksi osaksi moneen tiedotusvälineeseen. Esimerkiksi *The Washington Post* ja *New York Newsday* -lehdillä ja suurimmilla tv-yhtiöillä on oma erityinen tutkivan journalismin yksikkönsä (i-team), jonka tarkoituksena on yksinomaan tutkivien juttujen tai ohjelmien tuottaminen. Näitä useammassa välineessä työskentelee erityinen tutkiva edittori (investigative editor). Hänen tehtävänä on avustaa ja ohja-

ta omien tutkimushankkeittensa parissa työskenteleviä reporttereita, jotka on vapautettu varsinaisista työtehtävistään. Usein tällaiset projektit kestävät kuukausia ja jutut julkaistaan "kampanjamaisesti" useampiosaisena sarjana. Tutkiva journalismi nauttii amerikkalaisten tiedotusvälineiden keskuudessa suurta arvostusta. Tutkivat jutut ovat keränneet useita journalismipalkintoja, ja esimerkiksi Pulitzer-palkinnoilla on tutkiville jutuille oma kategoriansa.

Erilaisia lähestymistapoja

Mistä tutkivassa journalismissa sitten tarkasti ottaen on kysymys? Näkemykset, että "kaikki hyvä journalismi on tutkivaa" (Kirtz 1975) ja "kuka tahansa hyvin työnsä hoitava journalisti on tutkiva journalisti" (Williams & Touster 1976, 54) eivät tee oikeutta tutkivan journalismin todelliselle olemukselle. Vaikka tutkiva journalismi olisikin — ainakin pääsääntöisesti — hyvää, ei tämä merkitse, että muu journalismi olisi automaattisesti sen huonompaa.

Sitä vastoin varsin hyvin tutkivaa journalismia selittävät kuvaukset siitä teknisenä suoritteena eli journalistien tapana kerätä ja analysoida tietoja ja vetää tutkimusten pohjalta omia tulkintojaan tapauksista (ks. Bolch-Miller 1978; Benjaminson & Anderson 1990; Mollenhoff 1981; Protess et al. 1991; Williams 1978). Yhteistä tällaisten teknisten suoritteiden pohjalta määriteltävälle tutkivalle journalismille on käsiteltävien asioiden monimuotoisuus ja -mutkaisuus, journalistisen työn laajuus ja vaikeus ja tiedonhankinnassa kohdattavat esteet, jopa journalistien tietoinen harhaanjohtaminen.

Työn kuvauksessa korostuu journalistien oma-aloitteisuus aihevalinnassa ja tiedonhankinnan suunnittelussa. Journalistit pyrkivät määrittämään tutkimustensa kohteet itsenäisesti antamatta lähteiden ohjailta valintojaan. Lähteille pyritään kehittämään vaihtoehtoja, ja lähteisiin ylipäätään suhtaudutaan erityisen kriittisesti. Selvitetuille tiedoille ja "virallisille totuuksille" etsitään ristiriitaista tai vastakkaista näyttöä ja itsestäänselvyyksiä kyseenalaistetaan. Niinikään tutkivassa journalismissa kysymys on kerättyjen tietojen omaperäisestä yhdistelystä ja erilaisten uusien ulottuvuuksien, näkökulmien ja kytkentöjen rakentamisesta selvitettyjen yksityiskohtien välille. Tutkittavaa tapausta taustoitetaan etsimällä asioille syyseuraus -suhteita ja määrittelemällä ne osaksi jotakin laajempaa kokonaisuutta. Seurauksiin keskittymisen sijasta tutkivassa journalismissa pyritään pureutumaan ilmiöiden syntyprosesseihin.

Tutkivassa journalismissa ei kuitenkaan ole kysymys kenen tahansa tekemästä tai minkä tahansa asian tutkimisesta. Amerikkalaiset veteraanijournalistit Bob Greene (1983, VII) ja William Gaines (1994, 1) ovat tiivistäneet tutkivan journalismin olemuksen hyvin kolmeen piirteeseen: toimitukselliseen tutkimukseen, tutkittavana olevien asioiden yhteiskunnalliseen merkittävyyteen sekä asioiden salailmiseen. Tällainen kolmijako vahvistaa hyvin myös omia tutkimustuloksiani amerikkalaislehdissä.¹ Seuraavassa tarkastellaan lähemmin, mistä näissä kolmessa ominaisuudessa, journalistisessa tutkimuksessa, selvitetävien asioiden yhteiskunnallisessa merkittävässä ja salatuissa piirteissä, on kysymys.

Journalistinen tutkimus

Tutkimuksen voi yleisellä tasolla määritellä jonkin asian syvälliseksi ja järjestelmälliseksi selvittämiseksi tarkoituksena löytää jotakin uutta. Tutkivan journalismin latinankielinen alkupe-

räiskäännös ”*reportare vestigum*” viittaakin takaisin kuljettamiseen ja uraan tai jalanjälkeen (vrt. Krogh 1992). Analogia journalistiseen tutkimustyöhön onkin ilmeinen: asioiden selvittämiseksi on palattava niiden syntyhistoriaan käyttämällä apua erilaisia johtolankoja.

Tarkkaan ottaen journalismiin voidaan aina nähdä sisältyvän jossain määrin tutkimusta ja asioiden etukäteen selvittämistä. Käytännön tasolla tutkimus on kuitenkin eritasoista. Erityistä tutkimusta ei useinkaan nähdä tiedotusvälineiden varsinaisiin tehtäviin kuuluvaksi, eikä yksittäisellä välineellä ole välttämättä edes mahdollisuuksia paneutua syvällisiin asioiden selvittämisiin. Tutkivassa journalismissa kyse on nimittäin ”normaalijournalismia” selvästi laajemmasta, intensiivisemmästä ja syvällisemmästä tutkimusotteesta.

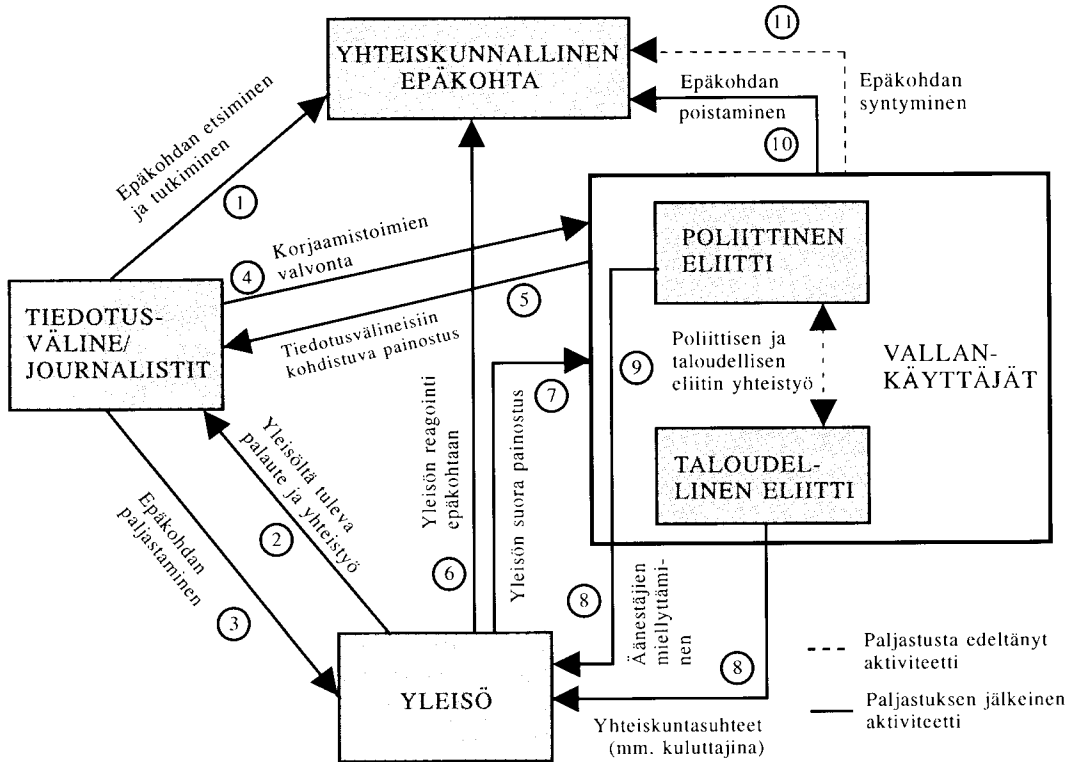
Viranomaisten ja virallisdokumenttien pitäminen luonnostaan riittävinä ja luotettavina tiedonlähteinä onkin johtanut journalismissa Etteman ja Glasserin (1985) mukaan eräänlaiseen ”etukäteen oikeutettuun toimintamalliin”. Tutkijoiden mukaan tämä on tehnyt uutisjournalismista pakonomaista toimintaa, josta journalistit eivät tunne olevansa erityisessä vastuussa. Sitä vastoin tutkivassa journalismissa tietovaatimukset eivät ole tutkijoiden mukaan edeltäkäsien oikeutettuja, vaan saattavat nousta byrokraattisesta näkökulmasta hyvinkin epäluotettavista lähteistä kuten anonyymeista vinkeistä ja ihmisten omakohtaisista kokemuksista.

Journalististen tutkimusten merkitystä auttaa ymmärtämään ihmisten luontainen halu tuoda itsestään julkisuuteen vain myönteisiä puolia ja kätkeä samalla kielteisiä. Journalistisesti ei ole kovin mielekästä tutkia asioita, jotka tulevat julkisuuteen ilman tutkimisiakin — semminkin kun tällaisia asioita usein jopa tyrkytetään toimituksille.

Journalistisilla tutkimuksilla on selviä yhtymäkohtia mutta myös eroja tieteelliseen työhön, viranomaistutkimuksiin ja tiedustelupalvelun toimintaan. Tieteellistä tutkimusta tutkiva journalismi muistuttaa syvällisyydessään ja näytölle vaadittavissa perusteluissa. Tiedemies-ten tavoin tutkivat journalistit asettavat tutkimilleen asioille erilaisia hypoteeseja, joiden paikkansapitävyyttä testataan tutkimusten avulla. Selvitykset ohjaavat tarvittaessa uudenlais-ten, ”jalostettujen” hypoteesien rakentumiseen. Kuitenkin tieteellisestä tutkimuksesta poiketen tiedonhankinnan menetelmiä ei tutkivassa journalismissa tarvitse alistaa yleiselle kritiikille, vaan ne jäävät useimmiten (mm. luottamuksellisten henkilölähteiden takia) paljastumatta ja varsinaisten yksityiskohtien varjoon. Viranomaistutkimuksista journalistien tutkimukset eroavat tutkijan statuksen suhteen. Journalisti ei ole viranomainen eikä hänellä ole mitään erityisiä tiedonhankinnan valtuuksia tai pakkokeinoja. Tiedustelupalvelu ja tutkiva journalismi käyttävät pitkälti samoja tiedonkeruumenetelmiä, mutta vain tutkivassa journalismissa tutkimustulokset julkistetaan.

Vaikka journalistista valvontaa voidaankin kritisoida valikoivaksi, journalismin ennalta- arvaamattomuudella on tässä valikoitumisessa oma myönteinen merkityksensä. Lisäksi journalistiset tutkimukset pohjautuvat tiedotusvälineiden tai journalistien omaan vapaaehtoi- suuteen ja agendan rakentamiseen päinvastoin kuin viranomaistutkimukset, joilla on aina jokin virallinen toimeksiantaja. Monet tutkimukset käynnistyvätkin usein julkisen kohun seu- rauksena. Lisäksi esimerkiksi rikostutkimuksissa on tutkittavien tapausten määrä niin suuri, etteivät rikostutkijat pysty keskittymään erityisen syvällisesti kovinkaan moneen niistä. Ongelmana voi olla lisäksi toimeksiantajan ja tutkimusten kohteen välinen ja jääviysongelmia aiheuttava suhde. Haastattelemani amerikkalaisjournalistit epäilivätkin jossain määrin täl- laisten virallisten tutkimusten puolueettomuutta.

YHTEISKUNNALLINEN KONTEKSTI



Kuva 1. Vahtikoiran roolin toteuttaminen.

Yhteiskunnallinen vahtikoira

Journalistisen tutkimuksen voi nähdä ilmenevän tiedotusvälineiden ns. vahtikoiran (watchdog) roolissa, jossa niiden tehtävänä on poliittisen ja taloudellisen vallankäytön valvominen ja puuttuminen havaitsemiinsa epäkohtiin ja asiattomuuksiin. Kysymys on joukkoviestimistä yleisön puolesta kamppailevana ns. neljänenä valtiomahtina ja legitiiminä vallankäytön "tasapainottajana", vaikka journalismin voima ja yleinen uskottavuus ovatkin pitkälti juuri vahtikoiran "epävirallisuudessa". Vahtikoiran tehtävänä on informoida ihmisiä tärkeissä asioissa, jotta he edelleen voisivat vaikuttaa poliittiseen ja taloudelliseen päätöksentekoon. Sa-

nanvapautta koskevat lainkohdat tekevät tällaisista asioista kertomisen myös juridisesti oikeutetuksi. Epävirallinen vahtikoiran rooli pohjautuu sitä vastoin enemmänkin tiedotusvälineiden moraaliseen velvollisuuteen kertoa tärkeistä asioista.

Vahtikoiran roolin voi nähdä ilmenevän tutkivassa journalismissa kuvan 1 mukaisena vuorovaikutussuhteena. Siinä tiedotusvälineet ja journalistit etsivät ja tutkivat yhteiskunnallisia epäkohtia (1), ovat yleisön kanssa yhteistyössä (aihevalinta ja tiedonhankinta) (2), paljastavat yleisölle selvittämiään asioita (3), tarkastelevat poliittisten ja taloudellisten vallankäyttäjien toimia paljastettujen epäkohtien korjaamiseksi (4) ja ovat valtaeliitin painostuksen kohteena (5). Tällaisen vahtikoira-asetelman taustalla vaikuttavia tekijöitä ovat yleisön reagointi paljastettuja epäkohtia kohtaan (6), yleisön suora painostus valtaeliittiä kohtaan (7), eliitin pyrkimykset yleisön miellyttämiseksi (8), eliitin keskinäinen yhteistyö (9) ja eliitin toimet epäkohdan poistamiseksi (10). Yhteiskunnalliset epäkohdat eivät kuvan mukaisesti synny itsestään, vaan ne nähdään seurauksiksi vääränlaisisesta poliittisesta toiminnasta (tai toiminnan puuttumisesta) (11). Kaikki tämä vuorovaikutus tapahtuu tietystä yhteiskunnallisessa kontekstissa, joka vaikuttaa epäkohtien määräytymiseen sekä tiedotusvälineiden, valtaa käyttävän eliitin ja yleisön toimintaan.²

Vahtikoiran roolilla on yhtymäkohtia ns. *asianajojournalismiin* (advocacy journalism), vaikka yleisen hyväksyttävyyden hankkiminen edellyttääkin tiedotusvälineiltä ns. julkisen hyvän ajamista sen sijaan, että ne mielletäisiin vain tiettyjen intressiryhmien puolestapuhujiksi. Asianajoa enemmän tutkiva journalismi muistuttaakin *vastustusjournalismia* (adversarial journalism), jossa journalistit näkevät itsensä vastavoimaksi yhteiskunnalliselle vallankäytölle. Tutkiva journalismi on vallan eräänlainen haastaja, joka tuo esiin sellaisia vastakkaisia ja kriittisiä näkemyksiä, joita nämä valtaa käyttävät tahot eivät itse haluaisi julkisuu-teen.

Yhteiskunnallisesti merkittävät asiat

Tutkivaan journalismiin liitettävän asioiden yhteiskunnallisen merkittävyyden voi nähdä viittaavan journalismin yhteen tärkeään periaatteeseen, ”ihmisten oikeuteen tietoon”. Kyse on nimenomaan sellaisesta poliittiseen tai taloudelliseen vallankäyttöön liittyvästä ja demokratian toteutumisen kannalta tärkeästä tiedosta, jota ihmiset *tarvitsevat*, vaikka eivät välttämättä *haluaisi*. Kerrottavat asiat koskettavat laajoja ihmisjoukkoja ja käsittelevät usein merkittäviä yhteiskunnallisia ongelmia tai epäkohtia, joihin ihmiset ovat joutuneet. Tällaisten tietojen julkistamisessa on kysymys ns. yleisestä edusta, ja asioiden julkistamatta jättäminen olisi jonkin yksityisen edun mukaista. Lisäksi jonkin asian yhteiskunnallinen merkittävyys edellyttää usein laajempien yhteyksien selvittämistä, kuten yksilötason vääryyksien nostamista laajempia ihmisjoukkoja koskettavaksi yhteiskunnalliseksi epäkohdaksi. Epäkohtien paljastamisen taustalla on journalistien reformistinen tarve saada ne poistetuiksi.

Erityisesti tutkivassa journalismissa yhteiskunnallisesti merkittäviksi asioiksi voidaan nähdä erilaiset moraalittomuudet kuten asioiden hoitoon liittyvät leväperäisyydet, huolimattomuudet ja laiminlyönnit, jotka ovat paheksuttavia vaikkakaan eivät välttämättä laittomia. Esimerkiksi rikosjournalismi rajaa juttujen kohteet asioiden laittomuuteen. Toisaalta moraalittomuuden määrittäminen voi olla tapauskohtaisesti hyvinkin ongelmallista. Ylipäätään jonkin asian tutkimisen käynnistäminen edellyttää asiaan liittyvästä moraalittomuudesta

(teosta tai tekemättömyydestä) varsin laajaa yksimielisyyttä ja -selitteisyyttä toimituksen omassa, mutta ennen kaikkea yleisön keskuudessa.

Tällaisiin moraalittomuuksiin on viitannut Gans (1979, 52-53) ”epäjärjestysuutistensa” (disorder news) yhtenä luokkana, ”moraalisina epäjärjestysuutisina” (moral disorder news), jotka ovat hänen mukaansa rikkomuksia lakia ja hyviä tapoja vastaan. Luokkien rajat ovat kuitenkin häilyvät. Esimerkiksi ”luonnon epäjärjestysuutisiin” kuuluva tulipalo muuttuu ”moraaliseksi epäjärjestysuutiseksi” jos tulipalo osoittautuu tahallaan sytytetyksi. Moraalittomuusien esiintuominen voidaan nähdä eräänlaisena yhteiskunnallisen omantunnon kolkutteluna. Pross et al.(1991) ovatkin nimenneet tutkivan journalismin paheksuvaksi tai närkästysjournalismiksi (”journalism of outrage”).

Salatut asiat

Journalistisessa tiedonvälityksessä on usemmiten kysymys julkisten tai vartavasten julkisuuteen tarkoitettujen tietojen välittämisestä. Journalistit ovatkin kovin vähän kiinnittäneet huomiota asioihin, joita ei haluttaisi julkisuuteen.

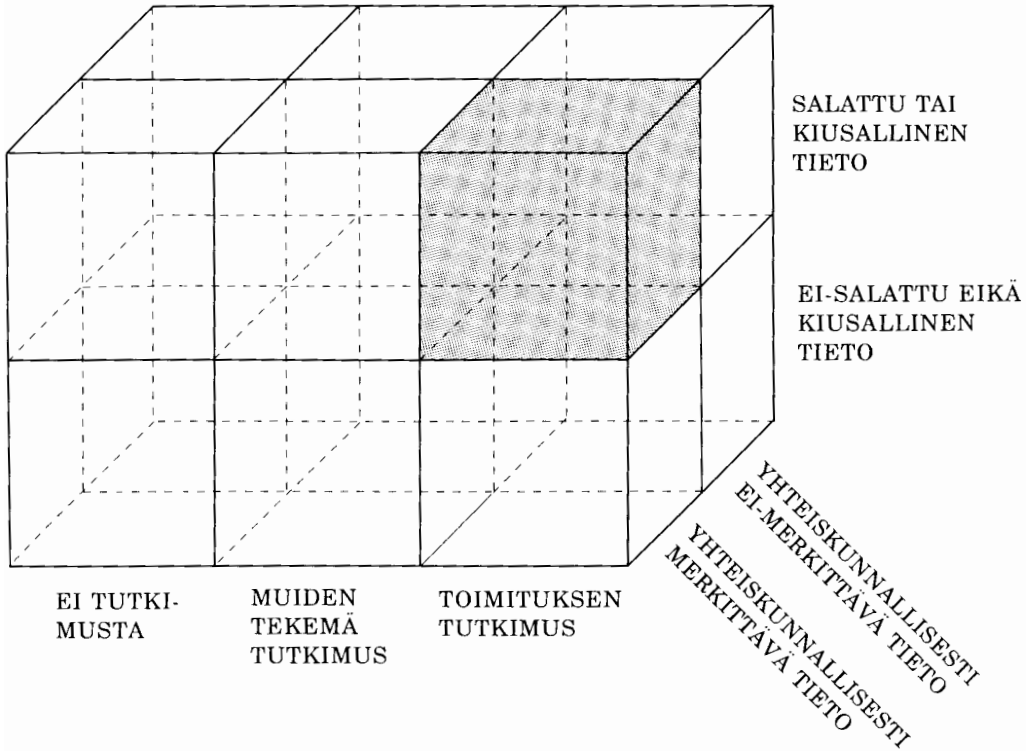
Yhteiskunnallisten epäkohtien ja muiden kielteisten asioiden paljastamisen voi nähdä edellyttävän ainakin jossain määrin asioiden tietoista salailua. Asioiden salailun ja journalistisen tutkimuksen yhtymäkohdat näkyvät selvästi journalismin käytännön tasolla. Salailusta aiheutuu tiedonhankinnalle esteitä, eikä asioiden selvittäminen ylipäätään onnistu ilman tutkimusta.

Salattujen asioiden paljastamiseen, skuppeihin ja ”koviin juttuihin”, on aina nähty sisältyvän myös erityistä journalistista hohtoa. Uutisina on pidetty asioita, joita joku ei halua nähdä painettuina. Esimerkiksi maineikas lehtikustantaja Joseph Pulitzer muistutti aikoinaan, etteivät journalistit saisi koskaan tyytyä kertomaan vain yleisesti nähtävissä olevista asioista (Charnley 1960,275). Itseasiassa eri maiden sananvapautta ja viranomaistoiminnan avoimuutta säätelevät lainkohdat pohjautuvat juuri mahdollisuuksiin tutkia ja julkistaa tämääntapaisia, jollekin taholle kielteisiä tietoja. Sananvapautta ei varmasti ole ainakin ensisijaisesti tarkoitettu turvaamaan esimerkiksi erilaisen hömpääineiston julkaisemista.

Greenen ja Gainesin määrittämä tutkivan journalismin edellytys asioiden salailusta voi joissakin tapauksissa kuitenkin olla liian tiukka. Tällaisenaan määritelmä rajaisi tutkivasta journalismista sellaisia salaisuuden piiriin kuuluvia asioita, joita ei ole tietoisesti ymmärretty salata, esimerkiksi sen takia, ettei asioiden ole uskottu kiinnostavan journalisteja ja tulevan julkisuuteen. Asioiden salailtavuuden sijasta tutkivaa journalismia kuvaakin paremmin asioiden kiusallisuus ja tutkivan journalismin mahdollisuus osoittaa jokin — vaikkakaan ei aina henkilötasolle yltävä — taho, jonka vastuulla on käsiteltävien asioiden asianmukainen hoito.

Tutkivassa journalismissa salatut tai kiusalliset asiat on kuitenkin nähtävä salaisuuksina, joiden paljastaminen on yleisesti hyväksyttyä, ja paljastusten tarpeellisuudesta vallitseva suhteellisen suuri yksimielisyys. Esimerkiksi valtion turvallisuuteen liittyvien sotilassalaisuuksien paljastaminen mitä ilmeisimmin heikentää maan turvallisuutta eikä olisi ainakaan eettisesti perusteltua tutkivaa journalismia. Tällaisiin paljastuksiin pitäisikin liittyä sisäisiä, virallista turvallisuuspolitiikkaa vaarantavia väärinkäytöksiä.

Koska tutkittavien asioiden todellisesta tilasta ja kiusallisuudesta ei useinkaan ole en-



Kuva 2. Tutkivan journalismin rajas.

nen tutkimusten käynnistämistä varmuutta, tutkivan journalismin lähtökohtana on syytä pitää journalistien epäilyä asioihin ilmeisesti liittyvästä kiusallisuudesta tai salailusta. Tällainen oletus osoittautuu sitten todeksi tai epätodeksi tutkimusten kuluessa. Kiusallisten piirteiden puuttuminen vesittää jutunteon.

Tutkiva journalismi ja muu journalismi

Mitkä sitten olisivat tutkivan journalismin laajemmat yhteydet, ja millaista olisi tällaisen kolmiulotteisen tutkivan journalismin ulkopuolelle jäävä journalismi? Tarkastellaan seuraavassa tutkivaa journalismia yhtenä osana 12-osaista suorakulmaista särmiötä, jonka kolme ulottuvuutta viittaavat journalistiseen lähdekäytäntöön ja tutkimuksen kohteen olevien asioiden ominaisuuksiin (kuva 2). Särmiö on paloiteltu sen perusteella, sisältääkö tiedotusvälineen julkistama tapaus salattua tai kiusallista tietoa, onko tieto yhteiskunnallisesti merkittävää ja millaiseen tutkimustyöhön (journalistien omiin, muiden tekemiin vaiko ei lainkaan tutkimuksiin) asioiden selvittäminen perustuu.

Journalistista tutkimusta yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista, joihin ei kuitenkaan

sisäly epäilyjä tutkittavien asioiden kiusallisuudesta voitaisiin kutsua vaikkapa ”syväjournalismiksi”. Tällaisia juttuja ovat esimerkiksi analyttiset ja monilähteiset reportaasit ja tilannekuvaukset ”tavanomaisista” aiheista. Journalistisesta tutkimustyöstä on kuitenkin syytä erottaa tutkimukset, joita tehdään toimitusten ulkopuolella ja jonka tuloksia tiedotusvälineet vain referoivat. Toimitusten ulkopuolisiin tutkimuksiin yhteiskunnallisesti merkittävistä tai kiusallisista asioista kuuluvat erilaiset rikostutkimukset ja taloudellisia väärinkäytöksiä selvittävät tilintarkastukset ja niiden oikeuskäsittelyt (*rikosjournalismi*). Toimitusten ulkopuoliset tahot voivat tehdä tutkimuksia myös sellaisista yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista, joita ei ainakaan pääsääntöisesti haluta salata julkisuudelta, kuten erilaiset mielipidemittaukset (*gallup-journalismi*).

Vastaavasti *vuotojournalismina* on yleensä pidetty sellaisten yhteiskunnallisesti merkittävien ja jollekin kiusallisten asioiden julkistamista, jotka eivät perustu tutkimuksiin, mutta jotka esimerkiksi poliittiseen valtapeleihin liittyvänä on ”vuodatettu” tiedotusvälineille.

Erytisen paljon tehdään journalismia, jonka ei voida katsoa perustuvan lainkaan tutkimustietoon, mutta jolla kuitenkin on yhteiskunnallista merkitystä, vaikkakaan ei kiusallisia piirteitä. Tällaisia ovat esimerkiksi poliittisen ja talouselämän vaikuttajien lausuntojen, mielipiteiden tai puheiden suora (kommentoimaton) referointi (*postikonttorijournalismi, lausuntojournalismi*). Yksittäisen, haastatteluun perustuvan henkilökuvan tekeminen on tai ei ole tutkivaa journalismia riippuen siitä, missä määrin juttua tekevä journalisti on haastatteleman sa henkilön ”armoilla” lähteenä. *Tirkistelyjournalismia* ovat vastaavasti journalistien tutkimukset kiusallisista asioista, joilla ei ole laajempaa yhteiskunnallista merkitystä, kuten kuvaukset julkisten yksityiselämästä. Tiedotusvälineiden harjoittamana *hömppäjournalismina* pidetään yleisesti juttuja, jotka eivät perustu tutkimuksiin, ja joilla ei ole sen paremmin yhteiskunnallista merkitystä kuin kiusallisuuden piirteitä (esimerkiksi human interest -jutut).

Käytännön tasolla tutkivan ja ei-tutkivan journalismin väliset rajat jäävät kuitenkin viitteellisiksi. Tutkiva journalismi onkin sitä tutkivampaa ja yksittäinen juttu sitä tutkivampi mitä selvemmin journalistien työssä on nähtävissä näiden kolmen ulottuvuuden määrittämät ominaisuudet, joita kuitenkin kaikkia on löydyttävä. Vastaavasti tutkiva juttu on sitä vähemmän tutkiva mitä kauemmas se etenee tällaisesta ”perusytimestään”. Tutkiva juttu ylipäätään jokainen juttu, joka sisältää vähintään jossain määrin tutkivaa journalismia.

Yksittäisen jutun määrittäminen tutkivaksi edellyttää erikseen ainakin jutun lähdekäytännön selvittämistä, ts. sen varmistamista, että jutun perustana on journalistinen tutkimus. Useimmiten jutun sisältö paljastaa sen, käsitteleekö juttu yhteiskunnallisesti merkittäviä ja jollekin taholle kiusallista asioita.

Yleisyys riippuu monesta tekijästä

Vaikka tutkiva journalismi nähdäänkin tiedotusvälineiden keskuudessa myönteisenä asiana, niiden asennoituminen on kuitenkin enemmän periaatteellista kuin käytännön tasolla ilmenevää. Tutkivan journalismin harjoittamisen yleisyys riippuu monesta tekijästä: yhteiskunnallisen ilmapiirin ohella yhteiskunnan journalistisesta perinteestä ja kulloinkin vallalla olevasta journalistisesta kulttuurista, mutta erityisesti yksittäisen tiedotusvälineen omasta yrityskulttuurista, joka viime kädessä määrittää sen missä määrin tutkiva journalismi sopii välineen tarjontaan. Toimituksellisten resurssien riittämättömyyden ohella tutkivan journalismin ongelmat ovat usein myös asenteellisia. Yksittäisten journalistien halun ohella kysymys

on myös heidän valmiudestaan tehdä tutkivia juttuja. Tutkittavien asioiden näkeminen salatuiksi tai kiusallisiksi muovaa journalistien asennoitumista ja asettaa aivan omat lähtökoh-
tansa journalistiselle työlle.

Millainen sitten voisi olla tutkivan journalismin tulevaisuus? Tutkivien juttujen suosio tuntuu vaihtelevan heilurin tavoin mukaillen yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevaa yleistä il-
mapiiriä. Yleisen sosiaalisen vastuuntunnon lisääntyminen parantaisi mitä ilmeisimmin
myös tutkivan journalismin mahdollisuuksia kasvattamalla tutkivien juttujen kysyntää. Toi-
saalta kysynnän kasvattamisessa olisi kysymys myös yleisön "kasvattamisesta" seuraa-
maan tutkivia juttuja kevyen viihdeaineiston sijasta. Tutkivan journalismin yleistymisen edel-
lyttäisi myös voimakasta tarjontapanostusta. Viestimien olisi hyvä huomata, että vaikka tut-
kivan journalismin sensaatiopaljastukset ovatkin myyvää journalismia, tällainen journalisti-
nen toiminta "yhteisen hyvän" puolesta on myös tärkeä tiedotusvälineen imagon rakentaja.
Journalistit liittävätkin tutkivaan journalismiin usein tiedotusvälineen tuntemaan "journalisti-
sen ylpeyden" ja halun toimia oman yhteisönsä puolesta.

Myönteisestä kehityksestä huolimatta tutkivalla journalismilla jäisi parhaimmillaankin
vain suhteellisen vaatimaton siivu tiedotusvälineiden kokonaistarjontaa. Tällä osuudella oli-
si kuitenkin oma tärkeä itseisarvonsa.

Viitteet

1. Kirjoittaja vieraili keväällä 1994 seitsemässä tutkivaa journalismia harjoittavassa yh-
dysvaltalaisessa lehdessä (New York Newsday, Philadelphia Inquirer, The Washing-
ton Post, U.S. News and World Report, Chicago Tribune, Chicago Sun-Times, Min-
neapolis Star Tribune), haastatteli 35 tutkivaa journalistia ja tutustui heidän tekemiin-
sä juttuihin.
2. Usein jonkin yhteiskunnallisen epäkohdan poistaminen on mahdotonta sen takia,
että poistaminen vain synnyttäisi uusia, entistä vakavampia epäkohtia.

KIRJALLISUUS

- Benjaminson, Peter & Anderson, David (1990) *Investigative Reporting*. Ames: Iowa State University Press.
- Bolch, Judith & Miller, Kay (1978) *Investigative and In-Depth Reporting*. New York: Hastings House Publishers, Communication Arts Books.
- Chamley, Mitchell (1960) *Reporting*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Ettema, James & Glasser, Theodore (1985) *On the epistemology of investigative journalism*. *Communication*, vol. 8, 183-206.
- Gaines, William (1994) *Investigative Reporting for Print and Broadcast*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Gans, Herbert (1979) *Deciding What's News*. New York: Pantheon.
- Greene, Bob (1983) *Foreword to the First Edition*. Teoksessa Ullmann, John & Colbert, Jan (eds.) *The Reporter's Handbook. An Investigator's Guide to Documents and Techniques*. New York: St Martin's Press.
- Kirtz, Bill (1975) *Investigative reporters relate how they operate*. Editor & Publisher 3.5.1975
- Krogh, Torbjörn von (1992) *Undersökande — eller grävande — journalistik*. Pressens Årbog 1991. Odense: Presshistorisk Selskab.
- Mollenhoff, Clark (1981) *Investigative Reporting*. New York: MacMillian Publishing Co.
- Protest, David; Cook, Lomax; Doppelt, Jack; Ettema, James; Gordon, Margaret; Leff, Donna & Miller, Peter (1991) *The Journalism of Outrage. Investigative Reporting and Agenda Building in America*. New York: The Guildford Press.
- Williams Carol & Touster Irwin (1976) *The Washington Post*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Williams, Paul (1978) *Investigative Reporting and Editing*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.